तृषितोऽहं हतो येन स मामद्भिर्न तर्पयेत् KathāSaSāg. ii.3.72; मामनालोक्य न स्नाति न भुङ्क्ते न पिबत्यपः PraboCan. 3.2 (43.10); अम्भोधेः ... अपिबन्नपः ... पर्याविलाः। ... तोयदाः SubhāRaK. 10.18; नैव शिशोः पिता ... कौपीरपः पास्यति SubhāRaK. 24.1; SaduktiKa. 77.7; ŚārṅgaPa. 3769; SāhiDa. 215.7; वयस्य इह वत्सा अपः पीत्वा तृणानि चरन्तु GopāKeCan. 58.15; कोऽपस्त्यक्तुं योग्यो यस्य पिपासा न संभवति Subhāṣi. 132; पीत्वा गर्जन्त्यपस्ते दिशि दिशि जलदाः ... सलिलनिधे PadyāTa. 246; PadyaVe. 720; केशवादिभिः त्रिभिः अपः पीत्वा BālamBha. i.76.13 (*on* 1.21); [पानीयमापः कीलालम् ... पयः RājNi. 255.16; नीरम् ... आपः पानीयमुदकं तथा ParyāMu. 23.37; सेव्यम् ... अप्स्वपि Vāija. 274.18; आपः ... सलिलं पयः MadaPāNi. 50.2; BhāvPraNi. 161.1; ŚabdaRa. (Su.) 4.91]; **1Hiii** water giving refreshment, pleasure or delight आपो हि ष्ठा मयोभुवः ṚV. x.9.1; SV. (Kau.) II.ix (2).10.1; AV. i.5.1; MaiS. iii.1.6 (iii.8.10); iv.9.27 (iv.139.2, 8); KāṭhS. 16.4 (i.225.3, 8); 19.5 (ii.6.15); KapiKaS. 30.3 (141.17); VājaS. 11.50; VājaS. (K.) 12.56.; BaudhDS. ii.5.12; [स्नेहं सेव्यम् ... स्वादु ... अप्सु Vaija. 274.18; सुखम् ... अप्सु NānārthāSaṁ. i.173.152]; **1Hiv** water as milk or connected with milk अपां पयस्वदित्पयस् ṚV. x.17.14 (Sāy. अपाम् उदकानां पयः क्षीरवत् सारभूतं यदस्ति तत्सर्वम् पयस्वत् सारवदेव); या आपो दिव्याः पयसा मदन्त्यन्तरिक्ष उत वा पृथिव्याम् AV. iv.8.5; पयस्वतीः कृणुथाप ओषधीः शिवा यदेजथा मरुतो रुक्मवक्षसः AV. vi.22.2; पयो यदप्सु ...। तन्मे धाता सविता च धत्ताम् AV. (P.) i.91.2; अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सꣳसृज TaiS. I.v.10.3; अद्भ्यः क्षीरꣳ व्यपिबत् क्रुङ्ङाङ्गिरसो धिया MaiS. iii.11.6 (iii.148.12); KāṭhS. 38.1 (iii.100.7); VājaS. 19.73; VājaS. (K.) 21.5; श्वात्राः पीता भवत यूयमापः VājaS. 4.12 (Mahīdhara हे आपः क्षीररूपाः); VājaS. (K.) 4.12; अद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो अधि संभृतं पयः VājaS. 17.1; VājaS. (K.) 18.1; आपो वै क्षीररसा आसन् PañcBr. xiii.4.8; आपो हि पयः KauṣīBr. 5.4 (19.20); अद्भिरेवैनदाप्नोति TaiBr. I.iv.3.4; या दिव्या आपः पयसा संबभूवुः ... ता न आपशꣳस्योना भवन्तु TaiBr. III. i.2.3; [क्षीरमप्सु AmaK. 26.99]; **1Hv** water connected with ghee दत्त भागम्। घृतं चापाम् ... देवाः ṚV. x.51.8 (Sāy. अपां सारभूतं ताभ्य उत्पन्नं वा घृतम्); KauṣīBr. 1.2 (2.8); आपश्चिदस्मै घृतमित्क्षरन्ति AV. vii.18.2; घृतेनापः समुक्षिताः AV. (P.) v.18.6; स हैतं वरं वव्रे प्रयाजान् मे ... घृतं चापाम् .... इति KauṣīBr. 1.2 (2.8); अपामेवैतेन घृतस्य सूयते TaiBr. I. iii.9.2; **1Hvi** water as ghee घृतमिदाप आसन् AV. iii.13.5; घृतमिदाप आहुः AV. (P.) iii.4.5; आपो देवीर्घृतम् KapiKaS. 48.4 (298.9); इमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापां प्रपीनम् VājaS. 17.87 (Mahīdhara अपां प्रपीनम्। अशब्देन लक्षणया घृतमुच्यते। अद्भिः घृतैः प्रपीनं पूर्णम्); VājaS. (K.) 19.1; [अप्सु च घृतामृते AmaK. 2486]; **1Hvii** water as source of sap or essence ऋषभः ...। देवानां भाग उपनाह एषोऽपां रस ओषधीनां घृतस्य AV. ix.4.5; महीनां पयोऽस्यपामोषधीनाꣳ रसः MaiS. i.2.1 (i.10.3); KāṭhS. 2.1 (i.8.12); 11.10 (i.156.21); KapiKaS. 1.13 (10.10); विश्वभृतः स्थ जनभृतोऽपामोषधीनाꣳ रसः MaiS. ii.6.7 (ii.68.4); iii.7.4 (iii.79.1); अपाꣳ रसेन वरुणो न साम्नेन्द्रꣳ श्रियै जनयन्नप्सु राजा MaiS. iii.11.9 (iii.155.2); अपां रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तमम् KāṭhS. 14.3 (i.202.21); अपामेष रसो यद्दधि KāṭhS. 29.5 (ii.173.14); KapiKaS. 45.6 (272.20); अपां यो द्रवणे रसः तमहम् .. तेजसे वर्चसे गृह्णामि KaṭhS. 36.15 (iii.82.1-4); TaiBr. II.vii.7.7; अपाꣳरसमुद्वयसम् ... अपाꣳ रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णामि VājaS. 9.3; VājaS. (K.) 10.1; तेऽपामूर्ध्वं रसमुदौहन् KauṣīBr. 2.7 (6.6); यस्ते अप्सु रसः प्रविष्टस्तेन संपृच्यस्व JaimiBr. 1.39; आप इव रसः ... भूयासम् AitĀ. V.i.1.26; आपो हि रसवत्यस्ताः CaraS. i.25.13; VāyuP. i.1.91; ऊर्ध्वं वह्निरधश्चापो मध्ये तु रससंग्रहः RasRaSa. 9.27; पुष्यत्यपां रसैः सर्वं वरुणः स्वधनैर्नृपः ŚukraNī. 1.75; **1Hviii** water as food or identified with food आपोऽन्नम् KāṭhS. 8.2 (i.84.20); 25.2 (ii.105.6); KapiKaS. 6.7 (66.9); 38.5 (210.18); आपो वै सर्वमन्नम् ŚatBr. XIV.i.1.14; आपश्च पृथिवी चान्नम् AitĀ. II.iii.1.6; **1Hix** water as sap or essence प्रजापतेर्वा एष रसो यदापः KāṭhS. 21.7 (ii.45.10); या एवेमाः पुरुष आपस्ता एवास्मिंस्तद्दधाति KauṣīBr. 10.1 (45.5); एवं वै भूतानां पृथिवी रसः। पृथिव्या आपोऽपामोषधयः BṛĀraU. vi.4.1; पृथिव्या आपो रसः ChāndoU. i.1.2; अपो महारसा विद्यादन्नं चैव महौषधम् BhelaS. 33.24 (1.21); प्रजापतेः ... पूजयतः आपः रसात्मिकाः पूजाङ्गभूताः ... उत्पन्नाः BṛĀraUBh. 21.13 (*on* i.2.1); सत्यं वै तद्रसमापो ज्योती रसोऽमृतम् ब्रह्म VaDuU. 461.22; **1Hx** water as source of curd अपामेष रसो यद्दधि KāṭhS. 29.5 (ii.173.14); **1Hxi** water as source of food अद्भ्योऽन्नसृष्टिः श्रूयते BrahmSūBh. (Ma.) 33B.4 (*on* ii.3.12); **1Ii** sacrificial or ritual water, viz. *vasatīvarīḥ* इन्द्राग्नी ... मधुना पृङ्क्तमप्सु ṚV. i.109.4 (Sāy. अप्सु वसतीवरीषु); तमुं ते गावो नर आपो अद्रिरिन्दुं समह्यन् ṚV. vi.40.2 (Sāy. आपः वसतीवर्याख्याः); अपो गा वज्रिन्युवसे समिन्दून् ṚV. vi.47.14; यमापो ... गर्भमृतस्य पिप्रति ṚV. vi.48.5; अधुक्षत ... धारां सुतस्य ...। अपो वसिष्ट सुक्रतुः ṚV. ix. 2.3; SV. (Kau.) II. (iv) 1. 3.3; SV. (Jai.) iii.31.9; एष विप्रैरभिष्टुतोऽपो देवो वि गाहते ṚV. ix.3.6 (Sāy. अपः वसतीवरीः); SV. (Kau.) II. v (2).2.2; SV. (Jai.) iii.49.9; महीरपो वि गाहते। हविर्हविष्षु वन्द्यः ṚV. ix.7.2; ix.99.7; SV. (Kau.) II. iv (2) 2.2; SV. (Jai.) iii.36.4; सोमासः ... अप्सु मृञ्जत ṚV. ix.24.1; अप्सु त्वा ... हिन्वन्त्यद्रिभिः। इन्दो ṚV. ix.30.5; (सोम) पवस्वाद्भ्यः ṚV. ix.59.2; असाव्यंशुर्मदायाप्सु दक्षः ṚV. ix.62.4; SV. (Kau.) I. v (2).4.7; SV. (Jai.) i.49.7; SV. (Kau.) II.iii (2).16.1-2; SV. (Jai.) iii.30.1-2; अन्धः ... अप्सु धूतः ...। स्वदन्ति गावः पयोभिः ṚV. ix.62.5; सः ... नेनिक्ते अप्सु ṚV. ix.71.3; आपो अभि गा उतासरन् ṚV. ix.82.3; SV. (Kau.) II. v (2).13.2; SV. (Jai.) iii.55.8; इन्दो ...। तव व्रतमन्वापः सचन्ते ṚV. ix.82.5; वेना दुहन्त्युक्षणम् ...। अप्सु द्रप्सम् ṚV. ix.85.10; हिरण्यपावाः पशुमासु (v.l. प्सु) गृभ्णते ṚV. ix.86.43; SV. (Kau.) I.vi (2).2.11; सम् ... वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः ṚV. ix. 93.2; SV. (Kau.) II.vi (2). 15.2; अपो वृणानः पवते कवीयन् ṚV. ix. 94.1; SV. (Kau.) I.vi(1).5.7; SV. (Jai.) i.55.8; मृजानो अप्सु ... भुवनस्य राजा विदद्गातुम् ṚV. ix.96.10; सुते चित्त्वाप्सु मदामः ṚV. ix.107.2; SV. (Kau.) II.v (2).12.2; SV. (Jai.) iii.55.5; स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अद्भिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः ṚV. ix.109.17; SV. (Kau.) II.iv(2).10.2; SV. (Jai.) iii.40.7; इन्दुरिन्द्राय तोशते ... रिणन्नपः ṚV. ix.109.22 (Sāy. अपः उदकानि वसतीवरीः); x.139.4; हविष्मतीरिमा आपः TaiS. I.iii.12.1; समापो अद्भिरग्मत VājaS. 6.28 (Mahīdhara आपो मैत्रावरुण-चमसस्था अद्भिः वसतीवरीभिः समग्मत संगच्छन्ताम्); VājaS. (K.) 6.7; हिरण्यमेवा-पोऽभ्यवनयेत् PañcBr. ix.9.3 (Sāy. अपः ... वसतीवर्याख्याः); **1Iii** sacrificial or ritual water in general (अग्निः) अस्थात्। होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ṚV. i.149.4 (Sāy. अपां प्रोक्षण्याद्युदकानाम्); SV. (Kau.) II.ix (1).4.2; समुद्रो अप्सु मामृजे ...। सोमः पवित्रे ṚV. ix.2.5; SV. (Kau.) II.iv (1).3.4; SV. (Jai.) iii.31.11; (इन्दो) अद्भिः परिषिच्यसे ṚV. ix.65.6 (Sāy. सोमसेचनार्थं चतुर्विधा आपः। ताभिर्वसतीवरीभिरेकधनाभिश्च); ix.65.26; ix.74.9; ix.91.2; SV. (Kau.) II. ii (1).4.2; SV. (Jai.) iii.13.11; तं त्वा ... दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः। इन्द्र सोम मादयन् ... अर्षसि ṚV. ix.80.5; पवस्व सोम ... ऋतावापो वसानः ṚV. ix.96.13; SV. (Kau.) I.vi (1).4.10; SV. (Jai.) i.54.8; ṚV. ix.109.21; x.14.9; अपो अच्छा मनसो न प्रयुक्ति ṚV. x.30.1; आग्मन्नाप उशतीर्बर्हिरेदम् ṚV. x.30.15; अप्सु धूतस्य हरिवः पिबेह ṚV. x.104.2; AV. (P.) xix.24.15; ओता आपः कर्मण्या मुञ्चन्त्वितः प्रणीतये AV. vi.23.2; अतिथीन् ... यदुदकं याचत्यपः प्रणयति AV. ix.6.4; AV. (P.) xvi.111.4; ŚatBr. I.i.1.12; ŚatBr. (K.) II.i.1.11; शूर्पं पवित्रं तुषा ऋजीषाभिषवणीरापः AV. ix.6.16; अपो देवीर्मधुमतीः ... इदमभिषिञ्चामि AV. x.9.27; AV. (P.) xvi.138.8; योषितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः AV. xi.1.17; AV. (P.) xvi.90.7; 8; xvi.91.7; तण्डुला यज्ञिया इमे। अपः प्र विशत AV. xi.1.18; ब्रह्मचार्यप्सु समिधमा दधाति AV. xi.5.13; AV. (P.) xvi.154.4; सप्त ऋषयो भरथमभ्यषिञ्चन्नस्मिन् राष्ट्रे अद्भिः AV. (P.) xiv.1.14; AitBr. 13.12 (384); समापो अद्भिरग्मत समोषधयो रसेन TaiS. I.i.8.1 (Sāy. प्रणीताद्भ्यः स्रुवेणोपहत्य .... मदन्तीभ्यस्ता उभयोरानीयमानाः प्रतिमन्त्रयते); BaudhŚS. i.12.14; ii.283.8; BhārŚS. i.25.5; अद्भ्यः परि प्रजाता स्थ समद्भिः पृच्यध्वम् TaiS. I. i.8.1; अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामि TaiS. I.iii.8.1; MaiS. i.2.15 (i.24.12); iii.9.6 (iii.124.11); KāṭhS. 3.5 (i.25.9); KapiKaS. 2.12 (21.12); अप्सु धौतस्य ते देव सोम ... उपहूतस्य भक्षयामि MaiS. i.3.39 (i.46.1); KāṭhS. 4.13 (i.38.4); KapiKaS. 3.11 (35.4); एतꣳ वै लोकꣳ यजमानोऽन्वतिमुच्यते यदेता आपोऽतिसृज्यन्ते MaiS. i.4.6 (i.54.2); अपः प्रणीय वाचं यच्छति MaiS. i.4.10 (i.58.12); KāṭhS. 32.7 (iii.26.2); तामुद्धत्याप उपसृज्या-ग्निमाधत्ते MaiS. i.6.3 (i.89.14); यत्र स्कन्देत्तदपो निनयेत् MaiS. i.8.3 (i.118.3); KāṭhS. 6.3 (i.52.7); KapiKaS. 4.2 (39.9); यदप उपसृजति शमयत्येवं MaiS. iii.1.5 (iii.7.1); यदद्भिरभिषिञ्चति पुनरेवैनं प्रजनयति MaiS. iii.10.1 (iii.128.10); iv.3.10 (iv.49.16); AitBr. 1.3 (17); यदपः परिहरन्त्यद्भ्यो वा एतद्यज्ञꣳ संप्रादात् MaiS. iv.5.1 (iv.63.10); चात्वालान्निर्गृह्णन्त एषं वा अपाꣳ योनिः MaiS. iv.5.2 (iv.65.14); दर्भैरपः पुनन्ति ... अपामेवैनमौषधीनां तेजसा पावयति KāṭhS. 23.1 (ii.73.21); KapiKaS. 35.7 (183.11); यदद्भिः प्रोक्षति मेध्ये एवैने यज्ञिये करोति KāṭhS. 25.5 (ii.107.18); KapiKaS. 39.2 (213.20); ṢaḍviBr. v.2.3; BaudhDS. i.5.22; अप उपप्रवर्तयति प्रजननाय KāṭhS. 26.1 (ii.122.2); KapiKaS. 40.4 (228.4); अप्सु धौतस्य ते देव सोम इति KāṭhS. 29.3 (ii.171.18);